

Teză de doctorat (Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale)

Conducător științific: Prof. univ. dr. Andrei Marga

Doctorand: Ștefan Ion Bolea Tit

1. CUPRINS

ARGUMENT

1. GENEZA EXISTENȚIALISMULUI

1.1 Ce este existențialismul?

1.1.1 Definiții

1.1.2 Esență vs. existență

1.2 Umanism vs. antiumanism

1.2.1 Între existență și ființă: polemica umanistă

1.2.2 Noțiuni de antiumanism

2. TREI CONCEPTE FUNDAMENTALE

2.1 Angoasa

2.1.1 Definiția angoasei

2.1.2angoasa la Kierkegaard

2.1.2.1 Pseudonimia kierkegaardiană

2.1.2.2 Semnificația termenului de angoasă la Kierkegaard

2.1.2.3angoasă și Geneză [Kierkegaard, *Conceptul de anxietate*, #1.1-1.6]

2.1.3angoasă și frică [Heidegger, *Ființă și timp*, #30, #38, #40]

2.1.4angoasă și neant [Sartre, *Ființa și neantul*, #1.1.5.]

2.1.5angoasă și curaj [Tillich, *Curajul de a fi*]

2.2 Moartea

2.2.1 Definiția morții

2.2.2 Ființa întru moarte [Heidegger, *Ființă și timp*, #46-53]

2.2.3 Contingența morții [Sartre, *Ființa și neantul*, #4.1.2]

2.3 Autenticitatea

2.3.1 Preambul la noțiunea autenticității

2.3.1.1 Definiții ale autenticității

2.3.1.2 Considerații despre autenticitate și falsitate

2.3.2 Autenticitatea religioasă [Kierkegaard – *Frică și cutremur, Problema I*]

2.3.3 Autenticitate și inautenticitate la Heidegger

2.3.3.1 Impersonalul „se” [Heidegger, *Ființă și timp*, #27, #35-38]

2.3.3.2 Autenticitatea ca stare de hotărâre anticipatoare [Heidegger, *Ființă și timp*, #53-55]

2.3.4 Reaua-credință la Sartre

2.3.4.1 Conduitele de rea-credință [Sartre, *Ființa și neantul*, #1.2.1-1.2.2]

2.3.4.2 Violență, rea-credință, nihilism [Sartre, *Caiete pentru o etică, Caietul I*]

CONCLUZII

ANEXE

- Anexa 1: Glosar de concepte existențialiste
- Anexa 2: Cronologie
- Anexa 3: Scheme
- Anexa 4: Autenticitate și simulare în Fight Club
- Anexa 5: Revenirea subiectului?
- Anexa 6: Kierkegaard și Cioran despre agonie
- Anexa 7: Diagnoză și existențialism
- Anexa 8: Ce este postexistențialismul?

2. CUVINTE–CHEIE

Existențialism, postmodernism, nihilism, literatură, fenomenologia afectelor, teologie, psihologie, umanism, antiumanism, angoasă, frică, autenticitate, rea-credință, impersonalul se, moarte, alienare, libertate, contingență, filozofie practică, speranță, compasiune, proiect, facticitate, etică, individualism, ființă, existent, anti-platonism, transcendență, absurd, sfera religioasă, interdisciplinaritate, cultură pop, postexistențialism, neant.

3. SINTEZA

Teza noastră de doctorat își propune să acopere o lacună în spațiul românesc cultural din mai multe puncte de vedere:

În primul rând, Heidegger și Sartre au fost analizați în context strict fenomenologic, ceea ce le face un mare deserviciu, pentru că operele lor principale, *Ființă și timp* (1927) și *Ființa și neantul* (1943) sunt adevărate manifeste existențialiste, exprimând trecerea de la fenomenologia husserliană la o fenomenologie existențială. Cu toate că s-au început ediții de opere complete Nietzsche (șase volume la editura Hestia, între 1998 și 2005, ediție întreruptă puțin înaintea postumelor, care sunt cheia filozofiei nietzscheene și Kierkegaard, deocamdată trei volume excepționale la Humanitas, începând cu 2006), au apărut puține studii în România dedicate acestor filozofi existențiali importanți și nu au apărut studii de filozofie comparată, care să-i abordeze din prisma existențialismului lor specific.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

În al doilea rând, din pricina contextului filozofic național și internațional, care este tributar postmodernismului (vioara întâi în domenii diferite, de la sociologie la filozofia filmului, să zicem), filozofii, criticii și teoreticienii culturii nu mai sunt sensibili la o cheie de lectură existențială, care probabil ar lămuri mai bine hermeneutica multor opere de artă din perioada noastră. Nu există studii, care să inițieze o comparație între Sartre, Heidegger și Kierkegaard, pe de o parte și Foucault, Baudrillard, Žižek, pe de alta. Lucrarea noastră deschide această direcție de interpretare, pentru că existențialismul a fost tratat din perspectiva teoriilor dominante în cultura noastră contemporană.

Apoi, puținele studii care au dedicat fragmente existențialismului în România fie au ignorat relația sa cu postmodernismul, fie s-au concentrat asupra spațiului cultural francez. Pe noi ne-a interesat în principal bibliografia americană, deoarece începând cu anii '90, au apărut studii, care înțeleg „adevărul” existențialismului altfel, în raport cu noile filozofii, într-un context în general post-structuralist și bibliografia germană, care are o cunoaștere a filozofiei existenței, a filozofiei vieții și a proto-existențialistilor marginali, ca Feuerbach și Stirner și o rigoare superioară în analiza istoriei filozofiei de la Hegel la Kierkegaard, de la Schopenhauer la Nietzsche, de la Dilthey la Heidegger și de la Scheler la Jaspers.

Cu toate că în spațiul academic românesc, fenomenologia a cunoscut un *boom* după 1989, fiind studiată și analizată cu rezultate bune, derivația existențială a fenomenologiei a fost mai degrabă ignorată. După cum spuneam, Heidegger a fost studiat doar ca fenomenolog iar Sartre a fost din principiu ocolit, probabil din cauza convingerilor sale politice. Sartre era cunoscut în România postbelică prin intermediul operei sale literare dar *Ființa și neantul* (1943) a fost tradusă abia în 2004 (o traducere utilă și necesară, privată însă aparatul critic riguros, care distinge traducerea lui Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă din *Ființă și timp* de la Humanitas), iar importanta sa carte de la sfârșitul carierei, *Critica rațiunii dialectice* (1960), în care abordarea existențială este combinată cu punctul de vedere marxist, cartea care cunoaște reeditări și o recepție critică de excepție în Occident, nu este deloc cunoscută în România (la fel, *Caietele pentru o etică*, la care Sartre a lucrat între anii 1947-48 și care au fost publicate postum în 1983, sunt încă inedite în românește).

Există o singură carte care se ocupă în întregime cu existențialismul, publicată în România după 1989, *Existențialismul francez* de Andrei-Iustin Hossu, (Institutul European, 1996, 2006). (Remarcăm că studiul filosofului clujean a fost conceput în 1980 și susținut ca teză de doctorat în 1982.) Teza noastră își propune să completeze și să aducă la zi hermeneutica existențială românească din mai multe puncte de vedere:

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

a) Pentru că analiza lui Hossu merge mai degrabă spre filozofia politică, lucrarea noastră tratează existențialismul din perspectiva conceptelor sale „tari”, concentrându-se mai ales asupra existențialismului filozofic, dar având mereu în vedere și existențialismul literar.

b) Pentru că studiul lui Hossu se concentrează asupra existențialiștilor francezi, teza noastră privește existențialismul în ansamblu, observând importante conexiuni istorice cu antecesorii (sau proto-existențialiștii; din altă perspectivă chiar primii existențialiști în puterea cuvântului) Kierkegaard și Nietzsche și mai ales cu filozofia existenței germană, de la Jaspers la Löwith (curent, care l-a influențat cu precădere pe unul din existențialiștii autohtoni marginali, Emil Cioran).

c) Ținând cont de faptul că cercetătorul clujean inițiază propriul demers hermeneutic pornind de la aparatul critic personalist al lui Emmanuel Mounier (1946), noi am încercat să punem în lumină discuția recentă despre existențialism (1990-2011), care, în majoritatea ei, provine din spațiul cultural american, spațiu în care, după cum vom vedea imediat, existențialismul este analizat în comparație cu postmodernismul.

În demersul nostru ne-am orientat cu precădere asupra bibliografiei existențialiste anglo-saxone. Cu toate că spațiul anglo-saxon n-a produs nici un filosof existențialist important (cu posibila excepție a lui Colin Wilson), revanșându-se în schimb mai ales în teologie, psihologie și film, hermeneuți de bază ai acestui curent sunt originari mai ales din America. De altfel, Robert Solomon, unul dintre aceștia, observa în cursurile sale de la Universitatea din Austin, că „în ciuda faptului că mișcarea [existențială n.n.] a apărut în Europa, casa ei adevărată de-acum este în America. Ideile americane de auto-perfecționare și de mobilitate au multe în comun cu existențialismul”.

Există două perioade distincte ale bibliografiei existențiale, care ne-au atras atenția. Prima (aprox. 1940-1970) este perioada „caldă” a existențialismului, când acesta era fie filozofia dominantă a momentului, fie o teorie reconciliabilă cu structuralismul sau cu filozofia analitică. Doar gândindu-se la acest determinat *Zeitgeist*, putea George Pattison să remarce în *Anxious Angels* că „a existat un timp, cu aproximație la jumătatea secolului 20, când se asuma pe scară largă că existențialismul era menit să determine presuposițiile și interesele oricărei filozofii viitoare.” A doua (aprox. 1990-2011) constituie perioada „rece”, în care existențialismul este analizat în comparație cu postmodernismul: excesele inițiale sunt temperate, în favoarea unei priviri de sus, care analizează presuposițiile filozofiei existențiale, care evidențiază punctele ei tari, puncte ce pot completa sau contrapuncta conceptele postmoderne. Nu trăim într-o lume „existențială”, ci în universul ideatic al modernismului

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

târziu sau al unui postmodernism extrem, capabil totuși de a intra în dialog cu moștenirea existențială.

Cercetarea noastră pornește de la o analiză conceptuală a existențialismului. Prin cele trei concepte fundamentale (*angoasă, autenticitate și moarte*), vom analiza punctele de vedere ale lui Kierkegaard, Heidegger și Sartre, așa cum sunt ele evidențiate în operele *Frică și cutremur* (1843), *Conceptul de anxietate* (1844), *Ființă și timp* (1927) și *Ființa și neantul* (1943). Aceste trei concepte au o intenționalitate interdisciplinară (cu aplicații multiple în psihologie, teologie sau literatură) și sunt interconținute, fiecare din ele oferind un indiciu despre *corpus*-ul existențial. De cele mai multe ori, operăm cu o analiză comparată a textelor (ne interesează modul cum reverberează ideile kierkegaardiene, deschizătoare de drum, la Heidegger la Sartre, dar și la alți autori existențialiști, precum Tillich, Șestov sau Cioran (avându-i întotdeauna în minte pe critici ca Marcuse și Adorno și pe autori postmoderni, ca Foucault, Baudrillard sau Deleuze). Demersul nostru acoperă, prin dimensiunea sa de hermeneutică existențială sau de analiză a fenomenologiei existențiale, un capitol din istoria ideilor sau cea a mentalităților; din punct de vedere practic, noi înțelegem existențialismul ca pe o parte a moștenirii culturale europene, ce are componente viabile, capabile să acționeze ca un corectiv la filozofia noastră contemporană, cât și ca o inspirație sau un imbold de transformare pentru existentul imersat în societatea actuală. Din perspectiva istoriei ideilor, ne-a interesat modul în care existențialismul a interacționat cu nihilismul și postmodernismul.

Explorând legăturile dintre existențialism, postmodernism și nihilism, se poate observa cum anumite teorii, care azi par clasate, ar putea reintra pe piața ideilor contemporane. Având o cunoaștere a paradigmei nihiliste, de la Schopenhauer la Cioran, am avut impresia că orientarea nihilistă este cumva reductivă. Doream să explorez dimensiunea afectivă a unor concepte inițial mentale: aveam impresia că afectele pot fi mai persuasive și mai elocvente decât cogitațiile sau teoriile (existențialismul poate fi înțeles, după cum arată mai mulți interpreți, ca o fenomenologie a afectelor). Pentru că ne interesează literatura, psihologia, filozofia filmului, care se concentrează uneori pe dimensiunea metarațională a discursului (ceea ce este dincolo de limbaj și de gândire), ne-a interesat afectivul ca un posibil *Doppelgänger* al mentalului și ca un partener de dialog oarecum mut dar foarte expresiv.

Devine evident chiar de la început un aspect foarte interesant: Kierkegaard și Nietzsche (pe alocuri chiar Schopenhauer) pot fi clasați în domeniul istoriei ideilor culturale atât la existențialism, cât și la nihilism. Mai mult, cei doi filozofi se bucură de o importantă recepție postmodernă. Doar un exemplu, pentru Kierkegaard: cartea *Kierkegaard in Post/Modernity* (1994), editată de Martin J. Matuștik și Merold Westphal. Nietzsche este, după

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

cum se știe, important datorită dezvoltărilor fenomenologice, structuraliste, post-structurale, de la Deleuze, Foucault, Baudrillard, Onfray, Haar (ne putem întreba: cum ar arăta noua filozofie franceză fără Heidegger și Nietzsche, care au influențat mai ales limbajul filozofic francez?).

Obiectivul nostru general este de a explica și de a reconstrui existențialismul din prisma conceptelor sale (un obiectiv secundar fiind situarea și regândirea existențialismului din perspectivă postmodernă). Obiectivele specifice, prin care prin care ajungem la evidențierea acestui scop, sunt:

- 1) reconstituirea existențialismului, prin definițiile sale diverse, care trimit la multiplicitatea sa remarcabilă;
- 2) analiza sartriană a precedentei existenței asupra esenței și devastatoarea replică heideggeriană;
- 3) conflictul dintre umanismul existențial de factură specială și antiumanismul postmodern;
- 4) raportul fenomenologic dintre angoasă și alte noțiuni adiacente precum frica și curajul (cu aplicații interdisciplinare în psihologie);
- 5) abilitatea angoasei de a transcende simpla intenționalitate a psihologiei și de a funcționa ca un afect ontologic și relațiile ei cu sfera religioasă;
- 6) posibilitatea de funcționare autenticității ca virtute personală prin excelență existențialistă;
- 7) relațiile dintre ființa întru moarte și existentul, care nu poate trăi cu adevărat, decât dacă își îmbrățișează mortalitatea;
- 8) observarea faptului că există anumite idei și concepte existențiale, care pot acționa ca un corectiv al postmodernismului și care își păstrează validitatea pentru filozofia contemporană.

Dintr-o perspectivă istorică, atunci când post-structuralismul a înlocuit existențialismul în anii '60, s-a pierdut ceva foarte important pentru cultura europeană contemporană, iar zonele de rezistență s-au coagulat în domenii cumva marginale față de filozofia academică: în literatură, film și psihologie. Simplificând, am putea spune că sistemul a luat locul individului. Subiectul era deja criticabil la Nietzsche, ajungându-se, în dezvoltările postmoderne, chiar la o moarte a subiectului. Dar conceptul de individ, chiar dacă el cade oarecum azi în desuetudine, nu poate fi obliterat din istorie. Chiar dacă se postulează un ego narativ, sau un ego alternativ (mai multe identități partiționate sau mai mulți avatari

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

pseudonimi, cu care operăm în sfere diferite, pe modelul *role playing game* [teme anticipate cu brio de filozofiile lui Kierkegaard și Sartre]), nu credem că putem renunța la individ. Și aici nu ne referim în istoria culturală doar la tematizarea existențială a individului: o filozofie a individului este marca romantismului (și a variantelor neoromantice, simboliste și expresioniste), a transcendentalismului și pragmatismului american și, nu în ultimul rând, a idealismului german, de la Jacobi și Fichte la Schelling.

Conceptele cu valoare categorială ale existențialismului astăzi au o posteritate interesantă în discipline variate. Putem observa cum ele sunt valide în anumite domenii ca psihoterapie și filozofie a filmului, deci poate ar trebui readuse în prim planul filozofiei contemporane. Ne putem întreba: care este legătură între autenticitate și simulare? Sau între tema morții și cea a irosirii vieții? Legătura între angoasă și diferitele temeri cotidiene, pe care le resimțim cu toții? Ce relevanță au aceste concepte azi? Pornind de la primatul filozofiei practice a existențialismului, care aduce filozofia în cotidian, în direcția noastră imediată, ne putem întreba cum mă pot ajuta pe mine ca individ sau pe noi ca și comunitate categoriile existențiale?

Să le luăm pe rând: de ce este importantă *angoasa*? Nu doar din perspectivă teoretică este esențială ea, pentru că prin angoasă avem acces direct la autenticitate, individualitate și la experimentarea morții, pentru că prin ea ne rupem din sfera lui *das Man*, nu mai gândim ca niște simulacre sau clone, nu mai gândim așa cum ne imaginăm că gândesc ceilalți. Din punct de vedere practic, prin hermeneutica acestui concept, putem înțelege direct și cotidian angoasa noastră în fața terorismului, singurătatea melancolică și angoasanta a soldatului din Irak (după cum arată Renata Salecl), dar și teama de șomaj (ca la Adorno) sau anxietatea și izolarea imigrantului, care locuiește între două lumi și nu aparține nici uneia. Mai mult, putem înțelege fenomenologia unui atac de panică și lecturând textele majore ale existențialismului, vom vedea dacă merită să luptăm împotriva anxietății psihologice sau dacă trebuie să ne folosim de ea. Angoasa este un termen, care practic aparține mai multor discipline (un termen interdisciplinar sau pe care se poate construi chiar o teorie transdisciplinară): filozofie, psihologie, literatură, sociologie, film, teatru, etc. Tot din perspectivă practică, dar cu anvergură generalizată, putem experimenta angoasa că nu ne-am realizat viața, că ne-am irosit existența, că „viața netrăită” este un adevărat infern. Mai simplu, putem înțelege o asemenea angoasă ca pe o „frică de frică” (o frică la puterea a doua), care are o capacitate de reproducere virală și care, paradoxal se intensifică uneori în proximitatea conștiinței.

Moartea trebuie concepută în direcția vieții: faptul că nu conștientizăm mortalitatea, ne face să ne simțim mai vii. Atunci când știm că există o limită, un moment cert, în care vom

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

fi depredați de propria existență, viața devine o cursă contra cronometru pentru inventarea unui sens personal, propria realizare și transformare, secondate de căutarea imanentă („aici și acum”) a excelenței.

Mai ales *autenticitatea* poate fi reconstruită: poate ni s-ar părea banal sau pretențios, ca o persoană să aspire azi la autenticitate, dar dacă înțelegem autenticitatea în sens emersonian, ca un adevăr personal sau dacă-i citim pe existențialiști, și vedem că autenticitatea este o virtute instabilă (aproape imposibilă), ni s-ar părea, dimpotrivă, odios să nu se aspire la autenticitate, să nu avem cultul ei: autenticitatea este un *x*, pe care trebuie să-l cultivăm (noi înșine trebuie să fim proprietarii și creatorii vieții noastre; autenticitatea trebuie gândită în direcția independenței și a autonomiei). Aceste trei concepte sunt, așadar, importante atât din punct de vedere psihologic (componenta individuală), cât și din punct de vedere sociologic (componenta transsubiectivă).

Prima parte a tezei de față va aborda pe scurt principiul de funcționare al existențialismului (schițând anumite paralele cu nihilismul și postmodernismul). Pornim de la definițiile sale multiple (1.1.1.) din spațiul american, englez, german sau francez, pe care apoi le sistematizăm și le sintetizăm, urmând a da existențialismului propria noastră definiție conceptuală. Conflictul dintre existență și esență (1.1.2) primește o soluție nouă în istoria filozofiei, care pune accentul tocmai pe particularitatea și presupusa contingentă a existentului. Explorând textele „polemicii” umaniste (1.2.1), *Existențialismul este un umanism* de Sartre și *Scrisoarea despre „umanism”* a lui Heidegger, înțelegem mai multe despre distincția dintre existență și ființă. Investigând antiumanismul (1.2.2), observăm configurarea unui antiumanism nihilist înainte de Foucault și Deleuze, prezent în textele unor filozofi precum Nietzsche și Cioran și a unor poeți precum Lautréamont.

În partea a doua vom studia cele trei concepte fundamentale interdependente (angoasă, autenticitate, moarte), așa cum apar ele la cei mai importanți filozofi existențialiști. Pornind de la definițiile conceptelor (la care am adăugat și definiții personale), am explorat teleologia acestor concepte atât în textele de bază, cât și în bibliografia recentă. Primul capitol al părții a doua (2.1) este orientat către problematica angoasei. Un excurs în pseudonimia kierkegaardiană (2.1.2.1) a părut necesar, pentru a ne introduce în opera filosofului danez. Relația dintre angoasă și Geneză (2.1.2.3) trasată în *Conceptul de anxietate* de Kierkegaard a fost analizată, în vederea explorării conexiunii dintre acest efect original existențialist și stadiul religios. Continuăm cu distincția fenomenologică dintre angoasă și frică (2.1.3) din *Ființă și timp* și dimensiunea meontologică și raportul ei cu neantul sartrian (2.1.4), pentru a

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

încheia cu modalitatea de a transgresa angoasa prin curaj (2.1.5) din perspectiva teologică a lui Paul Tillich.

Al doilea capitol al părții a doua (2.2) se referă la fenomenologia morții, așa cum transpare ea la Heidegger (2.2.2) (dar și la Fink și Levinas) și la replica lui Sartre (2.2.3), care mizează pe contingența morții. Al treilea capitol al părții secunde (2.3) își propune să studieze un concept strâns înrudit cu angoasa, virtutea personală a autenticității. Înainte de a cerceta îndeaproape textele filozofilor existențiali, am cercetat legătura dintre autenticitate și falsitate (2.3.1.2) într-un context filozofic și psihologic. Mai departe, ne-am concentrat pe problema dificilă și de actualitate a autenticității religioase (2.3.2) din *Frică și cutremur* de Kierkegaard. În continuare, ne-a interesat analiza autenticității la Heidegger (2.3.3) și la Sartre (2.3.4), focalizându-ne mai ales pe cele două versiuni ale inautenticității existențiale, impersonalul „se” (2.3.3.1) și reaua-credință (2.3.4.1), aceasta din urmă, studiată și în contextul violenței și al nihilismului (2.3.4.2) din *Caietele pentru o etică*.

După concluzii, am abordat mai multe direcții experimentale, ce provin din laboratorul nostru și vin în completarea cercetării noastre. Prima anexă conține un glosar de concepte existențiale (care pot ușura înțelegerea termenilor cheie existențiali), anexa a doua oferă o cronologie existențială, iar a treia anexă are, de asemenea un rol educativ, oferind niște scheme cu conceptele fundamentale existențiale și cu raportul dintre existențialism și alte curente. A patra anexă se ocupă de opera lui Chuck Palahniuk, care se află la confluența existențialismului, nihilismului și postmodernismului. O paralelă dintre subiectul existențialist și cel postmodern găsim în anexa a cincea iar în anexa a șasea vom face o analiză comparativă între Kierkegaard și Cioran din perspectiva fenomenologiei agoniei. Anexa a șaptea are rolul de a investiga aplicarea metodei diagnozei la filozofii existențialiști iar anexa a opta schițează noțiunea de postexistențialism.

4. BIBLIOGRAFIE

1) Bibliografie primară:

Hannah Arendt, *Essays in Understanding (1930-1954). Formation, Exile, and Totalitarianism*, edited by Jerome Kohn, Schocken Books, New York, 1994.

Hannah Arendt, Martin Heidegger, *Scrisori și alte documente (1925-1975)*, editate de Ursula Ludz, traducere de Catrinel Pleșu și Cătălin Cioabă, Editura Humanitas, București, 2007.

Simone de Beauvoir, *Sângele celorlalți*, traducere de Ileana Vulpescu, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.

Simone de Beauvoir, *Soll man de Sade verbrennen?*, Deutsch von Alfred Zeller, Rowohlt Taschenbuch Verlag, Hamburg, 1983.

Simone de Beauvoir, *Toți oamenii sunt muritori*, traducerea de Florica-Ugenia Condurachi, Editura Univers, București, 2008.

Simone de Beauvoir, *The Ethics of Ambiguity*, translated by Bernard Frechtman, Citadel Press, New York, 1976.

Albert Camus, *Fața și reversul. Nunta. Mitul lui Sisif. Omul revoltat. Vara*, traducere de Irina Mavrodin, Mihaela Simion, Modest Morariu, Editura RAO, 2006.

Albert Camus, *Străinul. Ciurma*, traducere de Georgeta Horodincă, Eta Preda, Marin Preda, Editura pentru Literatură Universală, București, 1968.

Viktor E. Frankl, *Man's Search For Meaning. An Introduction To Logotherapy*, translated by Ilse Lasch, Beacon Press, Boston, 1992.

Martin Heidegger, *Ființă și timp*, traducere de Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă, Editura Humanitas, București, 2003 [originalul german: *Sein und Zeit*, 17.e Auflage, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1993].

Martin Heidegger, *GA 19, Platon: Sophistes*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1992.

Martin Heidegger, *Nietzsche*, Neske, Pfullingen, 1961.

Martin Heidegger, *Problemele fundamentale ale fenomenologiei*, traducere de Bogdan Mincă și Sorin Lavric, Editura Humanitas, București, 2006.

Martin Heidegger, *Repere pe drumul gândirii*, traducere și note introductive de Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu, Editura Politică, București, 1988.

Hermann Hesse, *Lupul de stepă. Siddhartha*, traducere de George Guțu, Editura Univers, București, 1983.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

Karl Jaspers, *Von der Weite des Denkens. Eine Auswahl aus seinem Werk*, hrsg. Von Hans Saner, Piper, München, Zürich, 2008.

Franz Kafka, *America*, traducere de Pop Simion și Erika Voiculescu, Editura RAO, București, 1995.

Søren Kierkegaard, *Attack Upon "Christendom" (1854-1855)*, translated, with an introduction by Walter Lowrie, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1946.

Søren Kierkegaard, *Boala de moarte*, traducere de Mădălina Diaconu, Humanitas, 2006 [originalul danez: Søren Kierkegaard, *Sygdommen til døden*, C. A. Reitzels, Kjøbenhavn, 1849].

Søren Kierkegaard, *Concluding Unscientific Postscript*, edited and translated by Alastair Hannay, Cambridge University Press, Cambridge, New York, 2009.

Søren Kierkegaard, *Die Krankheit zum Tode. Furcht und Zittern. Die Wiederholung. Der Begriff der Angst*, aus dem Dänischen von Walter Rest, Günther Jungbluth und Rosemarie Lögstrup, Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 2005.

Søren Kierkegaard, *Die Tagebücher. Eine Auswahl*, herausgegeben und übersetzt von Hayo Gerdes, Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf, Köln, 1980.

Søren Kierkegaard, *Frică și cutremur*, traducere și prefață de Leo Stan, Editura Humanitas, București, 2002.

Søren Kierkegaard, *Scrieri, I (Conceptul de anxietate)*, traducerea de Adrian Arsinevici, Editura Amarcord, Timișoara, 1998.

Søren Kierkegaard, *Writings*, vol. 6, edited and translated by Howard V. Hong and Edna H. Hong, Princeton University Press, Princeton, 1980.

Gabriel Marcel, *Creative Fidelity*, translated and with an introduction by Robert Rosthal, The Noonday Press, New York, 1967.

Gabriel Marcel, *L'homme problématique*, Aubier, Éditions Montaigne, 1955.

Gabriel Marcel, *Jurnal metafizic*, traducere de Dorin Ștefănescu, Editura Amarcord, Timișoara, 1995.

Friedrich Nietzsche, *Așa grăit-a Zarathustra*, traducere de Ștefan Aug. Doinaș, Humanitas, 1996.

Friedrich Nietzsche, KSA 1, hrsg. von Colli/Montinari, Walter De Gruyter, Berlin, New York, 1999.

Friedrich Nietzsche, KSA 3, hrsg. von Colli/Montinari, Walter De Gruyter, Berlin, New York, 1999.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

- Friedrich Nietzsche, KSA 6, hrsg. von Colli/Montinari, Walter De Gruyter, Berlin, New York, 1999.
- Friedrich Nietzsche, KSA 12, hrsg. von Colli/Montinari, Walter De Gruyter, Berlin, New York, 1999.
- Friedrich Nietzsche, KSA 13, hrsg. von Colli/Montinari, Walter De Gruyter, Berlin, New York, 1999.
- Friedrich Nietzsche, *Opere complete*, vol. 2, traducere de Simion Dănilă, Editura Hestia, Timișoara, 1998.
- Friedrich Nietzsche, *Opere complete*, vol. 4, traducere de Simion Dănilă, Editura Hestia, Timișoara, 2001.
- Friedrich Nietzsche, *Opere complete*, vol. 6, traducere de Simion Dănilă, Editura Hestia, Timișoara, 2005.
- Friedrich Nietzsche, *Știința voioasă. Genealogia moralei. Amurgul idolilor*, traducere de Liana Miclescu și Al. Sahighian, Humanitas, București 1994.
- Friedrich Nietzsche, *Voința de putere. Încercare de transmutare a tuturor valorilor*, traducere și studiu introductiv de Claudiu Baci, Editura Aion, Oradea, 1999.
- José Ortega y Gasset, *Revolta maselor*, traducere de Coman Lupu, Editura Humanitas, București, 1994.
- Jean-Paul Sartre, *Cuvintele. Greata*, traducere de Teodora Cristea și Marius Robescu, Editura RAO, București, 1997.
- Jean-Paul Sartre, *Existentialism Is a Humanism*, translated by Carol Macomber, Yale University Press, New Haven, 2007.
- Jean-Paul Sartre, *Literary and Philosophical Essays*, translated from the French by Annette Michelson, Criterion Books, New York, 1955.
- Jean-Paul Sartre, *Ființa și neantul. Eseu de ontologie fenomenologică*, ediție revizuită și index de Arlette Elkaïm-Sartre, traducere de Adriana Neacșu, Editura Paralela 45, Pitești, 2004 [originalul francez: *L'être et le néant. Essai d'ontologie phénoménologique*, édition corrigée par Arlette Elkaïm-Sartre, Gallimard, Paris, 1943; *Being and Nothingness: an Essay on Phenomenological Ontology*, traducere de Hazel E. Barnes, Routledge, 1969].
- Jean-Paul Sartre, *Notebooks for an Ethics*, translated by David Pellauer, University of Chicago Press, Chicago, 1992.
- Jean-Paul Sartre, *Situations, III, Lendemain de Guerre*, Gallimard, Paris, 1976.
- Lev Șestov, *Revelațiile morții (Dostoievski-Tolstoi)*, traducere de Smaranda Cosmin, prefață de Radu Enescu, Editura Institutul European, Iași, 1993.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

Paul Tillich, *A History of Christian Thought*, edited by Carl E. Braaten, Simon & Schuster, New York, 1968.

Paul Tillich, *Curajul de a fi*, traducere de Sorin Avram Vârtoș, Editura Herald, București, 2007.

Miguel de Unamuno, *Jurnal intim*, traducere de Sorin Mărculescu, Editura Polirom, Iași 2007.

Miguel de Unamuno, *Tragic Sense of Life*, translated by J.E. Crawford Fitch, Dover Publications, New York, 1954.

2) Bibliografie secundară:

Theodor W. Adorno, *The Jargon of Authenticity*, translated by Knut Tarnowski and Frederic Will, Northwestern University Press, Evanston, 1973.

Richard Appignanesi, Oscar Zarate, *Introducing Existentialism*, Totem Books, New York, 2001.

Richard Appignanesi, *What Do Existentialists Believe?*, Granta Books, London, 2006.

Aristotel, *Etica nicomahică*, traducere de Stella Petrecel, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1998.

Sfântul Augustin, *Confesiuni*, traducere de Gh. I. Șerban, Editura Humanitas, București, 2007.

Mihail Alexandrovici Bakunin, *Dumnezeu și statul*, traducerea de Alina Manea, Editura Bastion, Timișoara, 2008.

Harold W. Baillie and Timothy K. Casey (Eds.), *Is Human Nature Obsolete?, Genetics, Bioengineering and the Future of the Human Condition*, MIT Press, Cambridge, London, 2005.

William Barrett, *Irrational Man. A Study in Existential Philosophy*, Anchor Books, New York, 1962.

Charles Baudelaire, *Les fleurs du mal. Florile răului*, ediție alcătuită de Geo Dumitrescu, introducere și cronologie de Vladimir Streinu, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969.

Jean Baudrillard, *Forget Foucault*, Introduction and Interview by Sylvère Lotringer, translated by Nicole Dufresne, Semiotext(e), Los Angeles, 2007.

Jean Baudrillard, *Simulacre și simulare*, traducere de Sebastian Big, Editura Idea, Cluj-Napoca, 2008.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

- Jean Baudrillard, *Selected Writings*, edited and introduced by Mark Poster, Stanford University Press, 1988.
- Gregory R. Beabout, *Freedom and Its Misuses: Kierkegaard on Anxiety and Despair*, Marquette University Press, Milwaukee, 1996.
- Jean Beaufret, *De l'existentialisme à Heidegger*, J. Vrin, Paris, 2000.
- Samuel Beckett, *Watt*, Grove Press, New York, 1994.
- Walter Benjamin, *Iluminări*, traducere de Catrinel Pleșu, Editura Idea, Cluj-Napoca, 2002.
- Bhagavad-Gita*, traducere de Sergiu Al. George, Editura Herald, București, 2011.
- Biblia sau Sfânta Scriptură*, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, 2001.
- William Blattner, *Heidegger's Being and Time*, Continuum, London, New York, 2006.
- Maurice Blanchot, *L'entretien infini*, Gallimard, Paris, 2004.
- Ștefan Bolea, *Ontologia negației*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2004.
- Jorge Luis Borges, *Proză completă*, vol. 2, traducere de Cristina Hăulică și Andrei Ionescu, Editura Polirom, Iași, 2006.
- Anne Brenon, *Catharii*, traducere de Ion Doru Brana, Editura Nemira, București, 2008.
- Ramona Bujor, *Sartre. Un filosof al libertății umane*, Editura Lumen, Iași, 2008.
- Lord Byron, *Selected Poems*, edited by Paul Wright, Wordsworth Editions, 2006.
- Joseph Campbell, *Myths To Live By*, [versiunea Kindle], 2011, obținută de pe Amazon.com.
- John D. Caputo, Mark Dooley, Michael J. Scanlon (Eds.), *Questioning God*, Indiana University Press, Bloomington, 2001.
- Silvia Cernichevici, *Existențialismul și problematica educativă contemporană*, Editura didactică și pedagogică, București, 1970.
- Dumitru Chioaru, Ioan Radu Văcărescu, *Antologia poeziei române de la origini până azi*, vol. 2, Editura Paralela 45, Pitești, 1998.
- Cristian Ciocan, *Moribundus sum: Heidegger și problema morții*, Editura Humanitas, București, 2007.
- Emil Cioran, *Demiurgul cel rău*, traducere de Emanoil Marcu, Editura Humanitas, București, 1995.
- Emil Cioran, *Schimbarea la față a României*, Editura Humanitas, București, 1993.
- Emil Cioran, *Tratat de descompunere*, traducere de Irina Mavrodin, Editura Humanitas, București, 1996.
- Emil Cioran, *Pe culmile disperării*, Editura Humanitas, București, 1990.
- Samuel Coleridge, *The Friend*, Chauncey Goodrich, Burlington, 1831.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

- Brigitta Coenen-Mennemeier, *Abenteuer Existenz. Momente der Literatur von Descartes bis Sartre*, Peter Lang, Frankfurt am Main, 2001.
- David E. Cooper, *Existentialism. A Reconstruction*, Blackwell Publishing, Malden, Oxford, 1999.
- Gary Cox, *How to Be an Existentialist or How to Get real, Get a Grip and Stop Making Excuses*, Continuum, London, New York, 2009.
- Gary Cox, *The Sartre Dictionary*, Continuum, London, New York, 2008.
- Ioan Petru Culianu, *Gnozele dualiste ale Occidentului*, traducere de Tereza Culianu-Petrescu, Editura Polirom, Iași, 2002.
- Christine Daigle, *Jean-Paul Sartre*, Routledge, London, New York, 2010.
- Alfred Dandyk, *Unaufrichtigkeit. Die existentielle Psychoanalyse Sartres in Kontext der Philosophiegeschichte*, Königshausen & Neumann, Würzburg, 2002.
- Françoise Dastur, *Moartea. Eseu despre finitudine*, traducere de Sabin Borș, Humanitas, 2006.
- Richard Dawkins, *The God Delusion*, Bantam Press, London, 2006.
- Guy Debord, *The Society of Spectacle*, translated by Donald Nicholson-Smith, Zone Books, New York, 1994.
- Gilles Deleuze, *Foucault*, Les Éditions de Minuit, Paris, 2004. [Gilles Deleuze, *Foucault*, translated by Seán Hand, forward by Paul Bové, University of Minnesota Press, Minnesota, London, 1988.]
- Gilles Deleuze, *Nietzsche și filozofia*, traducere de Bogdan Ghiu, Editura Fundației Culturale Ideea Europeană, București, 2005.
- Jacques Derrida, *Margins of Philosophy*, translated, with additional notes by Alan Bass, Harvester Wheatsheaf, 1982.
- Jacques Derrida, *The Gift of Death*, translated by David Wills, University of Chicago Press, Chicago, London, 1996.
- Dhammápada (Temeiurile legii)*, traducere de Walter Fotescu, Editura Herald, București, 2006.
- Mădălina Diaconu, *Pe marginea abisului. Søren Kierkegaard și nihilismul secolului al XIX-lea*, Editura Științifică, București, 1996.
- John Donne, *Selections from Divine Poems, Sermons, Devotions and Prayers*, Paulist Press, Mahwah, New Jersey, 1990.
- Alexandru Dragomir, *Semințe*, ediție îngrijită de Gabriel Liiceanu și Bogdan Mincă, Editura Humanitas, București, 2008.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

- Hubert L. Dreyfus, Mark A. Wrathall (Eds.), *A Companion To Heidegger*, Blackwell Publishing, Malden, Oxford, 2005.
- Hubert L. Dreyfus, Mark A. Wrathall (Eds.), *A Companion to Phenomenology and Existentialism*, Blackwell Publishing, Malden, Oxford, 2006.
- Hubert L. Dreyfus, *Being-in-the-World. A Commentary on Heidegger's Being and Time, Division I*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, 1991.
- Mireille Duponthieux, *Les mots de l'existentialisme*, Ellipses, Paris, 1996.
- Terry Eagleton, *Der Sinn des Lebens*, List Taschenbuch, Berlin, 2010.
- Steven Earnshaw, *Existentialism. A Guide for the Perplexed*, Continuum, London, New York, 2006.
- Mihai Eminescu, *Luceafărul*, ediție de Al. Piru, Editura Vlad&Vlad, Craiova, 1993.
- Mihai Eminescu, *Memento mori*, ediție de Al. Piru, Editura Vlad&Vlad, Craiova, 1993.
- Luc Ferry and Alain Renaut, *French Philosophy of the Sixties. An Essay on Antihumanism*, translated by Mary H. S. Cattani, The University of Massachusetts Press / Amherst, 1990.
- Eugen Fink, *Metaphysik und Tod*, W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 1969.
- Anthony Flew, *Dicționar de filozofie și logică*, traducere de D. Stoianovici, Editura Humanitas, București, 1996.
- Thomas R. Flynn, *Existentialism (A Very Short Introduction)*, Oxford University Press, Oxford, 2006.
- Michel Foucault, *Cuvintele și lucrurile*, traducere de Bogdan Ghiu și Mircea Vasilescu, Editura RAO, București, 2008.
- Michel Foucault, *Dits et écrits*, vol. 1 (1954-1969), Gallimard, Paris, 1994.
- Michel Foucault, *Language, Counter-Memory, Practice*, edited by D. F. Bouchard, Cornell University Press, Ithaca, 1977.
- Michael Allen Fox, *The Remarkable Existentialists*, [versiunea Kindle], 2009, obținută de pe Amazon.com.
- Vasile Frăteanu, *Critica gândirii mitice*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980.
- Sigmund Freud, Opere 5, *Inhibiție, simptom, angoasă*, traducere de Roxana Melnicu și Georgeta Mitrea, Editura Trei, București, 2001.
- Erich Fromm, *Frica de libertate*, traducere de Magdalena Măringuț, Editura Teora, București, 1998.
- Rolland Galle, *Der Existentialismus*, Wilhelm Fink, Paderborn, 2009.
- Patrick Gardiner, *Kierkegaard*, traducere Laurențiu Ștefan-Scarlat, Editura Humanitas, București, 1997.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

Sebastian Gardner, *Sartre's Being and Nothingness. A Reader's Guide*, Continuum, London, New York, 2009.

Jerome I. Gellman, *Abraham! Abraham! Kierkegaard and the Hasidim on the Binding of Isaac*, Ashgate, Burlington, 2003.

Jean Genet, *Dușmanul declarat*, traducere și prefață de Bogdan Honorius Micu, TACT, Cluj-Napoca, 2004.

Tudor Ghideanu, *Percepție și morală în fenomenologia franceză (Maurice Merleau-Ponty și Simone de Beauvoir)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979.

Dumitru Ghișe, *Existențialismul francez și problemele eticii*, Editura Dacia, Cluj, 1970.

André Glucksmann, *Discursul urii*, traducere de Ileana Cantuniari, Humanitas, București, 2007.

Jacob Golomb, *In Search of Authenticity. From Kierkegaard to Camus*, Routledge, London, New York, 1995.

Witold Gombrowicz, *A Guide to Philosophy in Six Hours and Fifteen Minutes*, Yale University Press, New Haven, London, 2004.

Haim Gordon (Ed.), *Dictionary of Existentialism*, Fitzroy Dearborn Publishers, London, Chicago, 1999.

Paul Gerner, *Heidegger's Being and Time. An Introduction*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, 2007.

Richard Grivil, *Existentialism*, Humanities E-Books, Tirril Hall, 2007.

Ronald M. Green, *Kierkegaard and Kant. The Hidden Debt*, State University of New York Press, Albany, 1992.

Jean Greisch, *Ontologie et temporalité. Esquisse d'une interpretation intégrale de Sein und Zeit*, PUF, Paris, 1994.

Marjorie Grene, *Introduction to Existentialism*, University of Chicago Press, Chicago, London, 1970.

Charles B. Guignon (Ed.), *The Cambridge Companion to Heidegger*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, 1993.

Charles B. Guignon, *On Being Authentic*, Routledge, London, New York, 2004.

C. I. Gulian, *Problematica omului și existențialismul contemporan*, Editura Politică, București, 1973.

W.K.C. Guthrie, *O istorie a filozofiei grecești*, vol.2, traducere de Diana Roșculescu, Editura Teora, București, 1999.

Michel Haar, *Nietzsche et la métaphysique*, Gallimard, Paris, 1993.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

Alastair Hannay, *Kierkegaard*, Routledge & Kegan, London, Boston, Melbourne, Henley, 1982.

Alastair Hannay, *Kierkegaard. A Biography*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, 2001.

Alastair Hannay, Gordon D. Marino (Eds.), *The Cambridge Companion to Kierkegaard*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, 1998.

H.S. Harris, *Lecture Notes on Hegel's Encyclopedia Logic*, Glendon College, York University, Toronto, 1994.

G.W.F. Hegel, *Enciclopedia științelor filozofice*, Partea întâi, *Logica*, traducere de D.D. Roșca, Virgil Bogdan, Constantin Floru și Radu Stoichiță, Editura Humanitas, București, 1995.

G.W.F. Hegel, *Enciclopedia științelor filozofice*, Partea a treia, *Filozofia spiritului*, traducere de Constantin Floru, Editura Humanitas, București, 1996.

G.W.F. Hegel, *Encyclopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse*, Felix Meiner Verlag, Leipzig, 1923.

G.W.F. Hegel, *Fenomenologia spiritului*, traducere de Virgil Bogdan, Editura Academiei RPR, București, 1965.

G.W.F. Hegel, *Prelegeri de filozofia religiei*, traducere și cuvânt înainte de D.D. Roșca, Editura Humanitas, București, 1995.

G.W.F. Hegel, *Principiile filozofiei dreptului*, traducere de Virgil Bogdan și Constantin Floru, Editura IRI, București, 1996.

Ernest Hemingway, *The Complete Short Stories*, Finca Vigía Editions, Simon & Schuster Inc., Scribner, 1987.

Will Herberg (Ed.), *Four Existentialist Theologians*, Greenwood Press Publishers, Westport, Connecticut, 1958.

Georgeta Horodincă, *Jean-Paul Sartre*, Editura pentru literatură, București, 1964.

Ulrich Horstmann, *Das Untier. Konturen einer Philosophie der Menschenflucht*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1985.

Andrei-Iustin Hossu, *Existențialismul francez*, Editura Institutul European, Iași, 2006.

Denis Huisman, *Histoire de l'existentialisme*, Editions Nathan, Paris, 1997.

Aldous Huxley, *Insula*, traducere de Daniela Rogobete, Editura Polirom, Iași, 2011.

Michael Inwood, *A Hegel Dictionary*, Blackwell Publishing, Malden, Oxford, 1992.

Michael Inwood, *A Heidegger Dictionary*, Blackwell Publishing, Malden, Oxford, 1999.

Eugen Ionescu, *Eu*, ediție îngrijită de Mariana Vartic, Editura Echinoc, Cluj-Napoca, 1990.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

Frederic Jameson, *The Cultural Turn. Selected Writings on the Postmodern (1983-1998)*, Verso, London, New York, 2009.

Wolfgang Janke, *Existenzphilosophie*, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1982.

Hans Jonas, *The Gnostic Religion*, Beacon Press, Boston, 2001.

Lindsay Jones (Ed.), *Encyclopedia of Religion*, Thomson Gale, Detroit, 2005, vol. 3.

Lindsay Jones (Ed.), *Encyclopedia of Religion*, Thomson Gale, Detroit, 2005, vol. 8.

Peter Kampits, *Jean-Paul Sartre*, Verlag C.H. Beck, München, 2004.

C.G. Jung, *Cartea roșie. Liber novus*, editată de Sonu Shamdasani, traducere de Viorica Nișcov și Simona Reghintovschi, Editura Trei, 2011.

Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor*, traducere de Filotheia Bogdan, Valentin Mureșan, Miki Ota, Radu Gabriel Pârveu, Editura Humanitas, București, 2007.

Immanuel Kant, *Religion Within the Boundaries of Mere Reason and Other Writings*, translated and edited by A. Wood and G. di Giovanni, Cambridge University Press, Cambridge, New York, 1998.

Immanuel Kant, *The Conflict of the Faculties*, translated by Mary J. Gregor, University of Nebraska Press, 1992.

Frederick R. Karl, Leo Hamalian (Eds.), *The Existential Imagination. From de Sade to Sartre*, Picador, London, 1963.

Walter Kaufmann, *Existentialism from Dostoevsky to Sartre*, Meridian Books, New York, 1960.

Walter Kaufmann, *Nietzsche. Philosopher, Psychologist, Antichrist*, Princeton University Press, Princeton, 1974.

Nikos Kazantzakis, *The Saviors of God: Spiritual Exercises*, translated by Kimon Friar, Simon and Schuster, New York, 1960.

Nikos Kazantzakis, *Teatru. Kouros. Melissa. Cristofor Columb*, traducere de Alexandra Medrea-Danciu, Editura Univers, București, 1989.

Ethan Kleinberg, *Generation Existential: Heidegger's Philosophy in France, 1927-1961*, Cornell University Press, Ithaca, London, 2005.

Helmut Kuhn, *Encounter with Nothingness. An Essay on Existentialism*, Henry Regnery Company, Hinsdale, Illinois, 1949.

Diogenes Laertios, *Despre viețile și doctrinele filozofilor*, traducere de C.I. Balmuș, studiu introductiv și comentarii de Aram M. Frenkian, Editura Polirom, Iași, 1997.

Paul-Ludwig Landsberg, *Eseu despre experiența morții*, traducere de Marina Vazaca, Humanitas, București, 2006.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

- William Large, *Heidegger's Being and Time*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2008.
- Lautréamont, *Cânturile lui Maldoror*, traducerea de Tașcu Gheorghiu, Editura Univers, București, 1976.
- Giacomo Leopardi, *Opere*, ediție îngrijită de Smaranda Bratu Elian, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999.
- Emmanuel Levinas, *En découvrant l'existence avec Husserl et Heidegger*, Librairie philosophique J. Vrin, Paris, 1988.
- Emmanuel Levinas, *Le temps et l'autre*, PUF, Paris, 1983.
- Emmanuel Levinas, *Moartea și timpul*, traducere de Anca Măniuțiu, Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 1996.
- Konrad Paul Liessmann, *Sören Kierkegaard zur Einführung*, Junius Verlag, Hamburg, 1993.
- John Lippitt, *Kierkegaard and Fear and Trembling*, Routledge, London, New York, 2003.
- Del Loewenthal, *Post-existentialism and the Psychological Therapies. Towards a Therapy without Foundations*, Karnac Books, London, 2011.
- David Loy, *Lack and Transcendence. The Problem of Death and Life in Psychotherapy, Existentialism and Buddhism*, Humanity Books, New York, 1996.
- Karl Löwith, *Nietzsche: philosophie de l'éternel retour du meme*, traduit par Anne-Sophie Astrup, Calmann-Lévi, Paris, 1991.
- Karl Löwith, *Sämtliche Schriften*, Bd. 8, *Heidegger – Denker in dürftiger Zeit. Zur Stellung der Philosophie im 20. Jahrhundert*, J.B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart, 1984.
- Titus Lucretius Carus, *Poemul naturii*, traducere, prefață și note de D. Murărașu, Editura Minerva, București, 1981.
- Steven Luper, *The Philosophy of Death*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, 2009.
- Christopher Macann, *Four Phenomenological Philosophers. Husserl, Heidegger, Sartre, Merleau-Ponty*, Routledge, London, New York, 1993.
- John Macquarrie, *Existentialism. An Introduction, Guide and Assessment*, Penguin Books, London, 1972.
- Normal Mailer, *Evanghelia după Fiul*, traducere de Irina Horea, Editura Polirom, Iași, 2006.
- Gregor Malantschuk, *Kierkegaard's Concept of Existence*, edited and translated by Howard V. Hong and Edna H. Hong, Marquette University Press, Milwaukee, 2003.
- Jeff Malpas, Robert Solomon (Eds.), *Death and Philosophy*, Routledge, London, New York, 199.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

- Herbert Marcuse, *Culture et société*, traduction de Gérard Billy, Daniel Bresson et Jean-Baptiste Grasset, Les Editions de Minuit, Paris, 1970.
- Andrei Marga, *Diagnoze. Articole și eseuri*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2008.
- Andrei Marga, *Introducere în filozofia contemporană*, Editura Polirom, Iași, 2002.
- Jacques et Raïssa Maritain, *Œuvres Complètes*, Volume IX, édition publiée par le Cercle d'Etudes Jacques et Raïssa Maritain, Éditions Universitaires Fribourg Suisse, 1990.
- Christopher Marlowe, *The Complete Plays*, edited by Frank Romany and Robert Lindsey, Penguin Classics, London, 2003.
- Martin J. Matušík, Merold Westphal, *Kierkegaard in Post/Modernity*, Indiana University Press, Bloomington, 1994.
- Gregory McCulloch, *Using Sartre. An Analytic Introduction to Early Sartrean Themes*, Routledge, London, New York, 1994.
- Marshall McLuhan, *Understanding Media: The Extensions of Man*, McGraw Hill, New York, 1964.
- Stephen Michelman, *Historical Dictionary of Existentialism*, Scarecrow Press, Lanham, Toronto, Plymouth, 2008.
- Edward Mooney, *On Søren Kierkegaard. Dialogue, Polemics, Lost Intimacy, and Time*, Ashgate, Burlington, 2007.
- Emmanuel Mounier, *Introduction aux existentialismes*, Denoël, Paris, 1947.
- Alistair Munro, *Delusional Disorder. Paranoia and Related Illnesses*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, 2004.
- Martha Nandorfy, *The Poetics of Apocalypse: Federico García Lorca's Poet in New York*, Bucknell University Press, Lewisburg, 2003.
- Robert G. Olson, *An Introduction to Existentialism*, Dover Publications, New York, 1962.
- Michel Onfray, *Freud: amurgul unui idol: afabulația freudiană*, traducere de Emanoil Marcu și Vlad Russo, Editura Humanitas, București, 2011.
- Chuck Palahniuk, *Fight Club*, traducere și note de Dan Croitoru, Editura Polirom, Iași, 2004.
- Chuck Palahniuk, *Rant. O biografie în viu grai a lui Buster Casey*, traducere de Bogdan Perdivară, Editura Polirom, Iași, 2009.
- Donald D. Palmer, *Kierkegaard for Beginners*, Random House, New York, 2007.
- Sașa Pană, *Prozopoeme*, cu un cuvânt înainte de Laurențiu Ulici, Editura Minerva, București, 1971.
- Christopher Panza, Gregory Gale, *Existentialism For Dummies*, Wiley Publishing, Indianapolis, 2008.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

- Adrian Parr (Ed.), *The Deleuze Dictionary*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2010.
- George Pattison, *Anxious Angels*, MacMillan Press, London, 1999.
- George Pattison, *The Philosophy of Kierkegaard*, Acumen, Chesham, 2005.
- Horia Pătrașcu, *Sentimentul metafizic al tristeții*, Editura Trei, București, 2011.
- Robert L. Perkins (Ed.), *Kierkegaard's Fear and Trembling: Critical Appraisals*, The University of Alabama Press, Alabama, 1981.
- Fernando Pessoa, *Opera poetică*, antologie, traducere din portugheză, prefață, tabel cronologic și note de Dinu Flămând, Editura Humanitas Fiction, București, 2011.
- Camil Petrescu, *Jocul ielelor*, Editura Eminescu, București, 1974.
- Josef Pieper, *On Hope*, translated by Sister Mary Frances McCarthy, Ignatius Press, San Francisco, 1986.
- Platon, *Opere complete*, vol. I, ediție îngrijită de Petru Creția, Constantin Noica și Cătălin Partenie, Editura Humanitas, București, 2001.
- Helmuth Plessner, *Die Frage nach der Conditio humana. Aufsätze zur philosophischen Anthropologie*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1976.
- Hélène Politis, *La vocabulaire de Kierkegaard*, Ellipses, Paris, 2002.
- Richard Polt, *Heidegger. An Introduction*, UCL Press, London, 1999.
- Grigore Popa, *Existență și adevăr la Sören Kierkegaard*, cu o prefață de Achim Mihu, Editura Dacia, Cluj, 1998.
- Josef Rattner, Gerhard Danzer, *Existenzphilosophie. Denkmode oder bleibende Aktualität?*, Königshausen & Neumann, Würzburg, 2008.
- Jack Reynolds, *Understanding Existentialism*, Acumen, Chesham, 2006.
- Rainer Maria Rilke, *Duino Elegies. A Bilingual Edition*, translated from the German by Stephen Cohn, Northwestern University Press, Evanston, 1998.
- David Roberts, *Kierkegaard's Analysis of Radical Evil*, Continuum, London, New York, 2006.
- D.D. Roșca, *Existența tragică*, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, București, 1934.
- Jean-Jacques Rousseau, *The Social Contract and The First and Second Discourses*, edited and with an Introduction by Susan Dunn, Yale University Press, New Haven and London, 2002.
- Guido De Ruggiero, *Existentialism: Disintegration of Man's Soul*, Kessinger Publishing, New York, 2004.
- Renata Salecl, *On Anxiety*, Routledge, London, New York, 2004.
- Ronald E. Santoni, *Sartre on Violence: Curiously Ambivalent*, Pennsylvania State University, University Park, 2003.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

- Fernando Savater, *Viața eternă*, traducere de Cristina Sava și Rafael Pisot, Editura Polirom, Iași, 2008.
- Max Scheler, *Omul resentimentului*, traducere de Radu Gabriel Pârvu, Editura Humanitas, București, 2007.
- Paul Arthur Schilpp (Ed.), *The Philosophy of Jean-Paul Sartre*, Southern Illinois University, Carbondale, 1997.
- Arthur Schopenhauer, *Essays and Aphorisms*, selected and translated with an introduction by R.J. Hollingdale, Penguin Books, London, 2004.
- Arthur Schopenhauer, *Parerga und Paralipomena*, II, Erster Teilband, Diogenes Verlag, Zürich, 1977.
- Walter Schulz, *Philosophie in der veränderten Welt*, Neske, Pfullingen, 1972.
- Thomas Seibert, *Existenzialismus*, Rotbuch, Hamburg, 2000.
- William Shakespeare, *Coriolanus*, edited by Lee Bliss, Cambridge University Press, Cambridge, New York, 2010.
- William Shakespeare, *Hamlet*, edited by Robert Hapgood, Cambridge University Press, Cambridge, New York, 1999.
- William Shakespeare, *Julius Caesar*, BiblioBazaar, Charleston, 2009.
- George Bernard Shaw, *Man and Superman*, Wildside Press, Maryland, 2008.
- Percy Bysshe Shelley, *The Lyrical Poems and Translations*, Wildside Press, Maryland, 2008.
- Eugen Simion, *Fragmente critice, IV, Cioran, Noica, Eliade, Mircea Vulcănescu*, Editura Univers enciclopedic, București, 2000.
- Peter Singer (Ed.), *Tratat de etică*, traducere coordonată de Vasile Boari și Raluca Măricean, Editura Polirom, Iași, 2006.
- Peter Sloterdijk, *Du mußt dein Leben ändern*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2011.
- Gregory B. Smith, *Martin Heidegger: Paths Taken, Paths Opened*, Rowman & Littlefield, Lanham, 2007.
- Ernest Stere, *Doctrine și curente în filozofia franceză contemporană*, Editura Junimea, Iași, 1975.
- Robert C. Solomon, *Living with Nietzsche: What the Great „Immoralist” Has to Teach Us*, Oxford University Press, Oxford, 2003.
- Robert C. Solomon, *No Excuses: Existentialism and the Meaning of Life*, Part II, The Teaching Company, Springfield, 1996.
- Robert C. Solomon (Ed.), *Phenomenology and Existentialism*, Rowman & Littlefield, Lanham, 2001.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

- Robert C. Solomon, *The Passions*, Anchor Press/ Doubleday, Garden City, New York, 1976.
- Paul Vincent Spade, *Jean Paul Sartre's Being and Nothingness*, Class Lecture Notes, 1996.
- Baruch Spinoza, *Etica*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.
- Jon Stewart, *Kierkegaard's Relations to Hegel Reconsidered*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, 2003.
- Max Stirner, *Der Einzige und sein Eigentum*, Philipp Reclam Verlag, Stuttgart, 1972.
- Michael Strawser, *Both/and: Reading Kierkegaard from Irony to Edification*, Fordham University Press, New York, 1997.
- Mark Tanzer, *On Existentialism*, Thomson Wadsworth, Belmont, 2008.
- Charles Taylor, *The Ethics of Authenticity*, Harvard University Press, Cambridge, London, 1991.
- Terențiu, Seneca, *Teatru*, traducere de Nicolae Teică și Ion Acsan, Editura pentru Literatură, București, 1966.
- Teresa of Avila, *The Collected Works*, Vol. 1, The Institute of Carmelite Studies Publications, Washington, D.C, 1980.
- Henry David Thoreau, *Walden and Civil Disobedience*, Barnes & Noble, New York, 2003.
- Urs Thurnherr, Anton Hügli (Hrsg.), *Lexikon Existenzialismus und Existenzphilosophie*, WBG, Darmstadt, 2007.
- Lev Tolstoi, *Moartea lui Ivan Ilici*, traducere de C. Clejan, prefață de Emil Cioran, Editura Humanitas, București, 2002.
- Barry Vacker, *Slugging Nothing. Fighting the Future in Fight Club* [versiunea Kindle], 2008, obținută de pe Amazon.com.
- Gianni Vattimo, *Introduction a Nietzsche*, traduit par Fabienne Zanussi, De Boeck Universite, Editions Universitaires, Bruxelles, 1991.
- Paul Veyne, *Foucault. Der Philosoph als Samurai*, aus dem Französischen übersetzt von Ursula Blank-Sangmeister unter Mitarbeit von Anna Raupach, Philipp Reclam jun., Stuttgart, 2009.
- Jean Wahl, *Philosophies of Existence*, translated by F.M. Lory, Routledge & Kegan, London, 1969.
- Jean Wahl, *Études Kierkegaardienes*, Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, 1949.
- Mary Warnock, *Existentialism*, Oxford University Press, Oxford, 1970.
- Thomas E. Wartenberg, *Existentialism*, Oneworld, Oxford, 2008.
- Michael Watts, *Kierkegaard*, Oneworld, Oxford, 2003.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

Jonathan Webber, *The Existentialism of Jean-Paul Sartre*, Routledge, New York, London, 2009.

Joseph Westfall, *The Kierkegaardian Author. Authorship and Performance in Kierkegaard's Literary and Dramatic Criticism*, Kierkegaard Studies, Monograph Series, 15, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 2007.

Walt Whitman, *Leaves of Gras*, edited by Karen Karbiener, Barnes & Noble, New York, 2004.

Robert Wicks, *Modern French Philosophy. From Existentialism to Postmodernism*, Oneworld, Oxford, 2003.

Ilinca Zarifopol-Johnston, *Searching for Cioran*, edited by Kenneth R. Johnston, foreword by Matei Călinescu, Indiana University Press, Bloomington, Indiana, 2009.

Slavoj Žižek (Ed.), *Cogito and the Unconscious*, Duke University Press, Durham, 1998.

3) Articole:

Robert Bennett, *The Death of Sisyphus: Existentialist Literature and the Cultural Logic of Chuck Palahniuk's Fight Club*, Stirrings Still. The International Journal of Existential Literature, vol. 2, nr. 2, toamna/iarna 2005.

Robert Bernasconi în *Heidegger's Destruction of the Phronesis*, The Southern Journal of Philosophy, vol. XXVIII, Supliment, 1989.

Ștefan Bolea, *Diagnoza filozofilor existențialiști*, Noema, vol. VIII, 2009.

Ștefan Bolea, *Nihilism and the Problem of Being*, Transdisciplinarity and the Problem of Being, nr. 3/2008.

Roger Caldwell, *Schopenhauer*, Philosophy Now. A Magazine of Ideas, 15 septembrie 2011, [versiunea Kindle], obținută de pe Amazon.com

Chris Danta, *The Poetics of Distance: Kierkegaard's Abraham*, Literature & Theology, vol. 21, nr. 2, iunie 2007.

Martin Heidegger, *Who is Nietzsche's Zarathustra?*, în *Review of Metaphysics*, Washington DC, vol. 20, nr. 3, martie 1967.

Kjell Eyvind Johansen, *Fear and Trembling – The Problem of Justification*, British Journal for the History of Philosophy, vol. 10, nr. 2, 2002.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

Steve Kirby, *Dimensions and Meanings of Anxiety*, *Existential Analysis*, nr. 15.1, ianuarie 2004.

Herbert Marcuse, *Remarks on Jean-Paul Sartre's L'Être et le Néant*, *Philosophy and Phenomenological Research*, vol. 8, nr. 3, martie 1948.

Carsten Korfmacher, *On the Significance of Genealogy in Nietzsche's Critique of Morality*, *Aporia*, vol. 12, nr. 1, 2002.

Gilbert Meilaender, *Freedom for the Command of God: Thinking with Johannes*, *Dialog: A Journal of Theology*, vol. 34, nr. 4, iarna 2000.

Stephen E. Rosenbaum, *The Symmetry Argument: Lucretius Against the Fear of Death*, *Philosophy and Phenomenological Research*, vol. L, nr. 2, decembrie 1989.

Paul Tillich, *Existential Philosophy*, *Journal of the History of Ideas*, vol. 5, nr. 1, ianuarie 1944.

4) Site-uri:

Isabel Coixet, Nanci Kincaid, *My Life Without Me Script*, http://www.script-orama.com/movie_scripts/m/my-life-without-me-script.html

Bogdan Ghiu, *Drept-alături: politica-sacrificiu*, *Revista Idea*, numărul 22, 2005, <http://www.idea.ro/revista/edition/archive/print.php?id=627>.

Kevin Hoffman, *Facing Threats to Earthly Felicity. A Reading of Kierkegaard's Fear and Trembling*, *Journal of Religious Ethics*, 2006, <http://www.sorenkierkegaard.nl/artikelen/Engels/159.%20Hoffman%20facing%20threats%20to%20earthly%20felicity.pdf>.

Heinrich von Kleist, *Despre teatrul de marionete*, traducere de Daniel Stuparu, <http://traduceri-daniel-stuparu.blogspot.com/2007/04/despre-teatrul-de-marionete-de-heinrich.html>.

L. Annaei Senecae Medea, <http://www.thelatinlibrary.com/sen/sen.medea.shtml>.

Lexikon zu Martin Heideggers Sein und Zeit, <http://www.philosophisches-lesen.de/heidegger/suz/enzyklopaedie.html>.

Abordarea filosofică existențialistă. Concepte fundamentale (Ștefan Bolea)

Fritz Mauthner, *Schopenhauer (Wille)* în *Wörterbuch der Philosophie*,
<http://www.zeno.org/Mauthner-1923/A/Schopenhauer+%28Wille%29>.

William McDonald, "Søren Kierkegaard", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2008 Edition), Edward N. Zalta (ed.),

<http://plato.stanford.edu/archives/win2008/entries/kierkegaard>.

Pius XII, *Humani Generis*,

http://www.vatican.va/holy_father/pius_xii/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_12081950_humani-generis_en.html.

Peter Shaffer, *Equus Script*, http://www.script-o-rama.com/movie_scripts/e/equus-script-transcript-peter-shaffer.html.

Slavoj Žižek, *Welcome to the Desert of the Real*,

<http://www.theglobalsite.ac.uk/times/109zizek.htm>

Bob Zunjic, *Jean-Paul Sartre – The Humanism of Existentialism I, An Outline*,

<http://www.uri.edu/personal/szunjic/philos/human.htm>